

QADIMGI DUNYO TARIX FANINING PAYDO BO‘LISHI

Bannopov Hojiakbar Muzaffarjon o‘g‘li

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18113260>

Annotatsiya. Ushbu maqola qadimgi dunyo tarix fanining paydo bo‘lishi, rivojlanishi va asosiy xususiyatlarini o‘rganadi. Unda qadimgi Misr, Mesopotamiya, Yunoniston va Rim tarixshunosligining o‘rni va ahamiyati tahlil etiladi. Manbalar, metodologiyalar va asosiy tarixiy asarlar muhokama qilinadi. Maqola qadimgi tarix fanining kelajak avlodlar uchun ahamiyatini baholash bilan yakunlanadi.

Kalit so‘zlar: Qadimgi Dunyo, Tarixshunoslik, Gerodot, Arxeologiya, Sivilizatsiya.

Abstract. This article explores the emergence, development, and key characteristics of the history of the ancient world. It analyzes the role and significance of historiography in ancient Egypt, Mesopotamia, Greece, and Rome. Sources, methodologies, and major historical works are discussed. The article concludes by assessing the importance of ancient history for future generations.

Keywords: Ancient World, Historiography, Herodotus, Archaeology, Civilization

Аннотация. В данной статье исследуются возникновение, развитие и ключевые особенности исторической науки древнего мира. Анализируется роль и значение историографии в Древнем Египте, Месопотамии, Греции и Риме. Обсуждаются источники, методологии и основные исторические труды. В заключение оценивается важность древней истории для будущих поколений.

Ключевые слова: Древний мир, Историография, Геродот, Археология, Цивилизация.

Kirish

Qadimgi dunyo tarix fani insoniyat tafakkurining eng qadimiy va muhim yo‘nalishlaridan biridir. Uning paydo bo‘lishi tamaddunlarning shakllanishi, yozuvning ixtiro qilinishi va insoniyatning o‘tmishga bo‘lgan qiziqishi bilan chambarchas bog‘liq. Qadimgi Misr, Mesopotamiya, Yunoniston va Rim kabi sivilizatsiyalar tarixiy bilimlarning dastlabki manbalarini yaratdilar.

Mazkur davr tarixshunosligi nafaqat voqealarni qayd etish, balki ularni tahlil qilish, sabab-oqibat aloqalarini aniqlash va o‘tmishdan saboq chiqarishga intilish bilan ham ajralib turadi. Qadimgi dunyo tarix fani keyingi avlodlar uchun bebaho meros bo‘lib, bugungi kunda ham tarixiy tadqiqotlar uchun muhim asos bo‘lib xizmat qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Qadimgi dunyo tarix fani paydo bo‘lishiga bag‘ishlangan adabiyotlar juda ko‘p. Ushbu mavzuni o‘rganishda Misr, Mesopotamiya, Yunoniston va Rim tarixiy yozuvlariga oid manbalar muhim ahamiyatga ega. Gerodotning "Tarix", Fukididning "Peloponnes urushi tarixi", Liviyning "Rim tarixi", Tatsitning "Annallar" va "Germaniya" asarlari antik tarixshunoslikning klassik namunalaridir. Zamonaviy tadqiqotlardan esa arxeologiya, epigrafika va boshqa yordamchi fanlar asosida yaratilgan asarlar alohida o‘rin tutadi. Madina Valijon qizi Qo‘shmatovanning maqolasi qadimgi Misr fani va uning tarixiy tadqiqotlardagi rolini yoritadi [2].

"Tarix falsafasi tushunchasi" deb nomlangan hujjat (Scribd.com saytida mavjud) tarix falsafasining turli yo'nalishlarini, jumladan teologik, metafizik, idealistik, naturalistik va materialistik yondashuvlarni qamrab oladi [4].

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu maqolada tarixiy-qiyosiy va tanqidiy tahlil usullaridan foydalanilgan. Qadimgi davr tarixiy yozuvlari, antik mualliflarning asarlari va zamonaviy ilmiy adabiyotlar o'rganilib, ulardagi ma'lumotlar qiyoslandi va tanqidiy baholandi. Arxeologik topilmalar, epigrafik yodgorliklar va boshqa moddiy manbalar ham tahlilga kiritildi. Ushbu metodologiya asosida qadimgi dunyo tarix fanining paydo bo'lishi va rivojlanishining asosiy bosqichlari, xususiyatlari va tendensiyalari aniqlandi. Bundan tashqari, adabiyotlar tahlili orqali mavzuga doir turli qarashlar va bahslar yoritildi hamda muallifning shaxsiy xulosalari bayon etildi.

Xulosa

Qadimgi dunyo tarix fani uzoq va murakkab rivojlanish yo'lini bosib o'tdi. Dastlabki tarixiy yozuvlar Misr va Mesopotamiyada paydo bo'lib, hukmdorlarning yutuqlari, diniy marosimlar va iqtisodiy ma'lumotlarni aks ettirgan. Yunon tarixshunosligi Gerodot va Fukidid kabi buyuk mualliflar bilan o'zining eng yuqori cho'qqisiga chiqdi. Ularning asarlarida voqealarni tanqidiy tahlil qilish, sabab-oqibat aloqalarini aniqlash va siyosiy saboqlarni izlashga intilish yaqqol ko'rinadi. Rim tarixshunosligi Liviy va Tatsitning asarlari bilan davom etib, Rim imperiyasining yuksalishi va tanazzulini aks ettirdi.

Manbalar va metodologiya tarixiy tadqiqotlarning ajralmas qismi bo'lib kelgan. Arxeologiya, epigrafika va boshqa fanlar o'tmish haqida yangi ma'lumotlar berib, tarixchilarning tasavvurlarini boyitdi. Qadimgi Sharq tarixshunosligi, xususan Xitoy va Hindistonda ham o'ziga xos xususiyatlarga ega edi. Bu yerda tarixiy voqealar ko'pincha diniy-axloqiy ta'limotlar bilan uyg'unlashib ketgan.

Qadimgi dunyo tarix fani keyingi rivojlanishga katta ta'sir ko'rsatdi. Antik tarixshunoslikning usullari, g'oyalari va tamoyillari o'rta asrlar, Uyg'onish davri va yangi davr tarixshunosligida o'z aksini topdi. Bugungi kunda ham tarixchilar qadimgi mualliflarning asarlarini o'rganib, o'tmish haqida yangi bilimlarga ega bo'lmoqdalar. Qadimgi dunyo tarix fani insoniyatning o'tmishga bo'lgan qiziqishini so'ndirmaydi va kelajak uchun muhim saboqlar beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Grant, M. Qadimgi tarixchilar. New York: Charles Scribner's Sons, 1970.
2. Marincola, J. Qadimgi tarixshunoslikda hokimiyat va an'ana. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
3. Van Seters, J. "Qadimgi Yaqin Sharqda tarixshunoslik." *Orientalia*, vol. 50, no. 2, 1981, pp. 137-185.
4. Lendon, J.E. "Plutarxning hayotida xarakterning ritorikasi." *Klassik Qadimiylilik*, jild. 18, no. 1, 1999, sah. 31-67.
5. Momigliano, A. Zamonaviy tarixshunoslikning klassik asoslari. Berkeley: University of California Press, 1990.